

lat érdekében áldozatok hozatalára még csak gondolni sem lehet. Itt más megoldás nincs, mint tekintet nélkül az alátelepülésre, folytatni a meg nem felelő törzsek fokozatos kiszedését és ha majd főhasználatra kerül a sor, *masterséges erdősitással* gondoskodni arról, hogy a jelenlegi meg nem felelő állományt, teljes egészében, kifogástalan utódok váltsák fel.

A Bakony-hegység és a Bakonyalja természeti emlékei

(Folytatás.)

Írta: Földváry Miksa.

4. CSÖPÖGŐVÖLGY.

Mint szép erdei táj érdemel figyelmet a Csöpögő vadregényes völgye, mely a székesfehérvári püspökség tési erdejében mintegy 2 km hosszúságban részint fiatalos, részint szálerdőben, majd tisztások között húzódik.

Bolgár Pál főerdőmérnök közlése szerint a fiatalos részen a Csöpögő erdőrészelethatár a 4. tag c) és d) erdőrészelete között; az idős állománynál ugyancsak erdőrészelethatár az 5. tag d) és f) erdőrészelete között, valamint ugyanezen tagnak tisztás és most beerdősített b) és g) erdőrészelete között.

A részletes erdőleírás szerint a 4. c) talaja elég mély, humuszos, helyenként sziklás, lombbal fedett homokos agyag; termőhelyi osztály IV.; cser 0.4, bükk 0.4, gyertyán 0.2, kor 15 év, s = 0.7, növ. 9.8%; fatömeg 627 m³; területe 64.0 kat. hold.

A 4.—d) erdőrészelet talaja sekély, humuszban szegény, gyes, homokos agyag, É, ÉK, 15°—20°; bükk 0.8, gyertyán 0.2, számos nyár, kor 5 év, s = 0.6; területe 5.8 kat. hold.

5.—d) erdőrészelet területe 42.5 kat. hold, mély humuszos, nyugati szélén igen sekély, köves, sziklás, lombbal fedett, homokos agyag. É, 5°—25°; bükk 1.0, kor 70 év, s = 1.0, fatömeg 8967 m³.

5.—f) erdőrészelet területe 53.5 kat. hold. Elég mély, humuszos, a völgy mentén köves, sziklás, lombbal fedett homokos agyag. É, ÉK 5°—20° bükk 0.8, cser 0.1, gyertyán 0.1, kor 65 év s = 0.9, fatömeg 9079 m³.

A tisztás és újonnan erdősített részek mely talajú, humuszos gyepesedett homokos agyag. É. É. Ny. 5°. A még tisztás részek is erdősítendők lesznek.

Csőpögőben szarvasok, őzek, időnként és alkalomként vad-disznók tanyáznak; ragadozók közül rókák, nyestek; néha borz is mutatkozik.

Nevét onnan kaphatta, hogy az ú. n. kistés-i forráskút vizét vezeti le a Gajába és a víz kevés lévén, helyenkint csöpög, sőt a mederfenék alatt szivárog a Gaja-patak felé.

A völgy szélessége igen változó, a keskeny részén 8 m; ugyanitt a sziklák, illetve sziklaoldalak magassága a 13 métert is meghaladja; van része, ahol a part magassága 24 m.

A völgyben bükk, kőris, cser, hárs, gyertyán, fűzféléken kívül som-, fagyal-, kecskerágó-, mogyoróbokrok vannak; a sziklák mohákkal fedettek.

A Csöpögő főérdekessége az idős faállományok között vonuló szakaszán van. Itt a víz, amely esők, hóolvadás alkalmával hatalmas áradattá duzzad, az idők folyamán óriási sziklatömböket mosott ki a mederből és hengerített vad össze-visszaságba úgyannyira, hogy ha az ember a mederben végig akar haladni, valószínűs sziklamászásokat kell végeznie. A part helyenként beomlott s az ott lévő fák is vele együtt estek, hajoltak a völgybe.

5. A SÖTÉTHOROGVÖLGY.

Ez a völgy festői alakzatokban talán még gazdagabb és vadregényesebb, mint az előbbieket, bár rövidebb. Két oldalán zord, félelmetes sziklák tornyosulnak az ég felé, hatalmas falak merednek le reánk és a sötét erdő misztikus homályba burkolja az egész völgyet, mely tulajdonjogilag a honvédkincstár és a székesfehérvári püspökség között oszlik meg és a püspöki erdőben álló Prohászka bükkfájától D irányban haladva mintegy 200 méternyire eléri az ösküi m. kir. honvédkincstári erdőhivatal kezelése alatt álló honvédkincstári véderdőt. Az ebben húzódó völgynek szűk és sziklás része mintegy 800 m hosszú, üzemtervi kezelés alatt áll mint véderdő, melynek egész kiterjedése 542.6 kat. holdat tesz ki.

A Sötéthorogvölgynek a honvédkincstár tulajdonában levő és természetvédelmi területté kijelölendő vadregényes, festői

része a B. gazdasági osztály 3. tag a) és b) részleteit foglalja magában és egészben 65.3 kat. hold kiterjedésű. Az oldalak sziklásak, a völgyfenék talaja köves agyagtalaj. A terület 450 méternyire fekszik a tenger felett. A magról keletkezett állomány mintegy 40 éves, melyet bükk, cser, gyertyán, kőris, tölgy fajok alkotják.

A Móroctető és a Bérhegy dolomitszikláinak közé szoruló Szurdokvölgy mintegy 20—30 m széles, két oldalán 40—50 m magas csipkés sziklatornyok határolják, melyekről leszakadt óriási tömbök zöld mohával teljesen elborítva hevernek a csendes völgy mélyén.

Víz nem csörgedez benne.

Ez a némaság még fokozza félelmetes zordonságát és sötét-ségét, melyet csak a déli napsugár derít fel némileg. Innen ered neve is, amennyiben a sötét völgynek alakja a horogra emlékeztet. Ennek a völgynek északi része a székesfehérvári püspökség erdejében van, mely szintén üzemtervi kezelés alatt áll és a B) gazdasági osztály 25/d és 26/a jelzésű erdőrészletekhez tartozik. Az előbbi É kitettségű 15—25° lejtéssel, melynek faállományát 0.8 sűrűségű 45 éves bükk, kőris és lucfenyő alkotja, míg a 26/a rész faállománya 0.9 sűrűségű 80 éves bükk-, kőris-, szil-, hársfából áll. Kitettsége É. K. 35° lejtvel. A völgy fejét a Kőpajta-kunyhó mellett több igen nagy és öreg fa árnyékolja be, melyek méretei a következők:

bükk	342	cm	mellmagassági	kerülettel	34	m	magassággal
------	-----	----	---------------	------------	----	---	-------------

„	372	„	„	„	36	„	„
---	-----	---	---	---	----	---	---

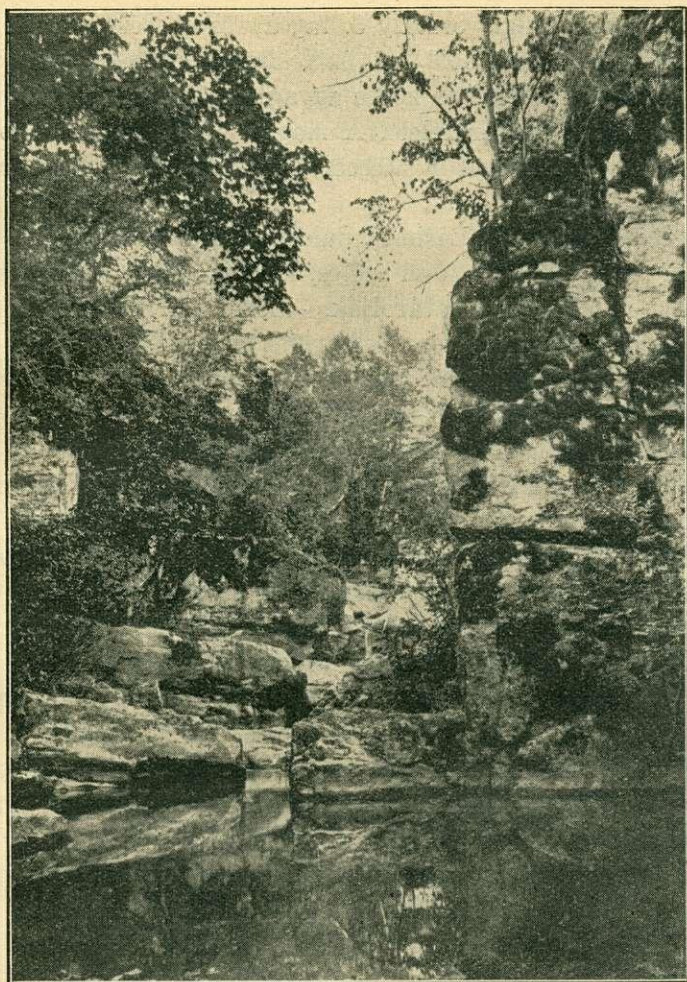
„	362	„	„	„	34	„	„
---	-----	---	---	---	----	---	---

szil	360	„	„	„	36	„	„
------	-----	---	---	---	----	---	---

A Sötéthorogvölgy nemcsak természeti szépségei miatt érdemel figyelmet, hanem azért is méltó arra, hogy természetvédelmi területté kijelöltessék, mert benne nevezetes és ma már eléggé ritka állatok élnek, így a nyuszt, nyest, vadmacska, továbbá a róka, borz; előfordul a szarvas, őz és vaddisznó is; a madarak közül a sólyom, erdei fülesbagoly, csuszka stb. fészkel itt.

Már többször találtak a völgy fenekén a sziklákról lezuhant szarvasok és őzek tetemeire.

Ha ebben a völgyben a felsorolt állatok lelövését és elfogását

A bakonybányai Gaja szurdok (Római fürdő) és vizesés.

Földvály Miksa felvétele.

megtiltanák, akkor ez a terület valóságos állatvédelmi rezervációvá is lenne, ami pedig igen lényeges és fontos körülmény a Bakonyban, hol tudvalevőleg eléggé kevés az állatvilághoz tartozó fajok és egyedek száma.

6. ÖREGFUTÓNÉ REZERVÁCIÓ.

Az elragadó kilátást nyújtó Öregfutóné (575 m) triangulációs csúcsa alatt terül el a székesfehérvári püspökségnek üzem-

tervi kezelés alatt álló erdeje, melyben a tési B) gazdasági osztály 14/c részletét ma még érintetlen elegyes fafajú közel száz éves állomány alkotja.

Ez az erdőrész, mely egészben 34.8 kat. hold kiterjedésű, szinté alkalmas volna rezervációnak.

A közép mély, televényes, helyenkint köves, sziklás, lombbal fedett homokos agyagtalajon jó záródású közel száz éves bükk (0.7), magas és virágos kőris, gyertyán, juhar, szil (0.3) faállomány díszlik, melynek növekedése kifogástalan; a bükk kat. holdankinti fatömege a 160 m³-t meghaladja.

Ennek az erdőrésznek örök időkre való fenntartása a faállományt alkotó fafajok változatossága és az állomány kora miatt felette kívánatos, mely esetben azonban célszerű volna a szomszédos 14/d számú részletben, melyben már volt ritkító vágás, a kihasználást óvatosan és hosszabb idő alatt lefolytatni, hogy a szélnek erősen kitett oldalon levő állomány szélkárosításnak ne legyen kitéve.

7. GAJA-SZURDOK.

„Ha kerteskői — Bakonybél és Somhegy közti — gugyor a látogatókat szent borzalommal tölti el, megtörténik ez eme kevésbé figyelemre méltatott helyen százszor nagyobb mérvben, minthogy a sziklavölgy terjedelme hosszabb, csoportozatainak változékonysága kitünőbb... És e tekintélyes és kemény sziklákön keresztül tört magának utat a garázda hegyi patak, majd vályúformára kimosva a kalapács hatalmas ütéseinek makacson ellentálló kötömegeket, majd egy-két lábnyi átmérőjű, mozsár idomú mélyedéseket legalább is ezer éves forgásával esztergályozva.”

Így lelkesedik Rómer Flóris a Bakonyról írt könyvében Nádasdy Pál gróf bakonyánai erdejét átszelő Gaja-patak sziklás szurdokáról, melyet Római fürdő névvel tisztéltek meg.

Meg kell jegyezni, hogy ennek a helynek s illetve az itteni vízeséseknek és medencéknek a rómaiakhoz semmi közük sincsen, sohasem volt ez római fürdő. A hely elnevezése állítólag onnan ered, hogy egy tanító valamikor túlzott lokálpatriotizmusból találta ki ezt a nevet, hogy nagyobb figyelmet ébresszen a kétségtelenül vadregényes, érdekes szurdokvölgynek.

Tésről Bakonynánára menve s a híres tési szélmalmok egyikét mellőzve erdőkön keresztül a Vadalmási malomhoz érünk, a Gaja-szurdok torkolatához és az uradalmi vadaskert kerítéséhez, hol már hallható a vízesések tompa morajlása.

A mintegy 3000 kat. hold vadaskerten keresztül kigyózva kanyarog a Gaja-patak nagy mozzanatok felé siető csobogó vize, majd toronymagas sziklafalak közzé szorulva az alig néhány lépés széles szurdokban habozva és sisteregve, zúgva és mormolva csúzik le három vízesést alkotva a símára mosott sziklalapokon és kivájt teknőkben. A három medencében, melyek vizében a legmagasabb férfi is elmerülne, egy-egy pillanatra szinte meghökkenve megnyugszik a habozó víztömeg, majd még egyszer leveti magát a lekoptatott sziklapadon, hogy utána szinte félve és rettegve meghúzódjék az üde lapú hatalmas levelei alatt.

Ezek a tajtékozó vízesések, a festői mészkősziklák, a szűk szurdok páratlan nevezetességgé varázsolják ezt a helyet, mely erdővel van körülvéve és melynek elbűvölő szépsége és becse a vízhez van kötve.

Tehát csupán a vízeséseket tápláló forrás létét kell biztosítani.

8. A DUDARI BÜKKÖS.

Ugyancsak Nádasdy Pál grófnak hitbizományi erdejében, az állítólag tatár ivadéku lakossággal kérkedő Dudar község határában találtunk egy még érintetlennek látszó bükköst, mely az üzemtervben a 11/b számmal van jelölve és 10.4 kat. hold kiterjedésű.

Ez az erdő mészkő közeten közepes minőségű erdei talajon áll 5°—10° hullámos terepen, D és K kitettséggel 350 méternyire a tenger felett. Az erdőt alkotó fafaj bükk kevés cserrel és gyertyánnal elegyülve. Kora 100 év. Az átlagos famagasság 22 m; a kat. holdankinti fatömeg 280 m³.

9. AZ ALSÓPEREI TÖLGYES.

A Bakonynána község határában fekvő alsóperei erdő Nádasdy Ferenc gróf által az 1722. évben alapított hitbizomány egyik tartozéka, melynek javadalmasa jelenleg szintén Nádasdy Pál gróf.

150 éves tölgyes, cseres, Nádasdy gróf alsóperei erdejében.

Földváry Miksa felvétele.

Ennek a hitbizományi uradalomnak alsóperei gazdasági osztályú erdejében a 4/a és a 22/d jelű részletek tölgyes állománya mindenképen érdemes a természeti emlékként való kijelölésre.

A 4/a részleten 1.6 kat. hold kiterjedés mellett mészkőközeten, jó erdei talajon, 5° hullámos síkon van egy 160 éves 0.5 záródású kocsánytalan tölgy- (0.4) és cserállomány (0.6), mely alatt 0.8 záródású 4—5 éves tölgy (0.5), cser (0.5) fiatalos települt meg.

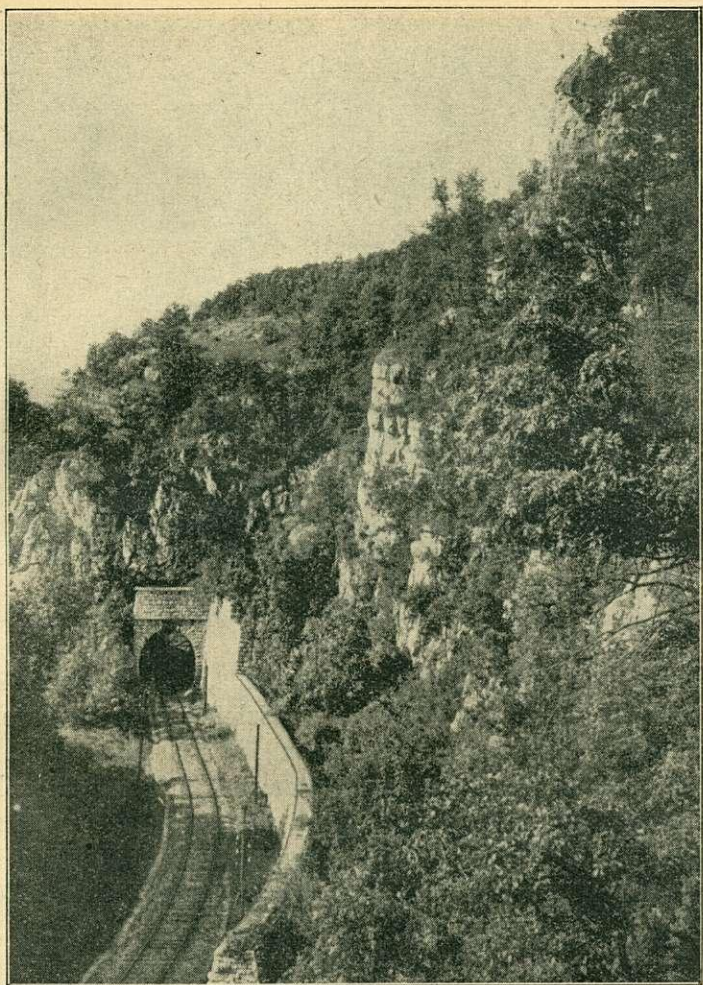
Ezt a részletet csupán egy keskeny nyiladék választja el a 22/d jelű résztől, melyet 21.9 kat. hold kiterjedésben, 5°—10° lejtésű területen 0.7 záródású 150 éves kocsánytalan tölgy (0.4) és cser (0.6) állomány borít 0.6 záródású 3 éves fiatalossal.

10. A CUHAVÖLGYI VÉDERDŐ.

A Cuha völgye a Bakony gyöngye.

A Bakonytól bizonyára ezt ismerik a legtöbben, hisz vasút szalad a fenekén és lehetővé teszi sokaknak, ha futólag is, ebbe a vadregényes, festői helyekkel bővelkedő völgybe való bepilantást.

A ki azonban a változatos képeknek gyors egymásutánban

Részlet a Cuba völgyéből (véderdő).

Földvály Miksa felvétele.

való lepergésével nem elégszik meg és mélyebben kíván behatolni a gyönyörű völgy minden szépségének felkutatásába, annak gyalogosan kell megtennie az utat, mint ahogy mi tettük és ahogyan a vándorlásunk során ott talált két külföldi házaspár is háti zsákkal, szeges bakancsban járta a völgyet és a sziklás lejtőket.

Ilyen formán rá fog jönni a vándor arra, hogy ez a völgy kicsinyített mása lehet a Gesäuse-nek, mely meredek sziklafalak

közé szorulva az alján alig tud elég helyet adni a kövesmedrű pat-
tak mellett a vasútnak és vele párhuzamosan futó műútnak.

Talán csak a túlelvő erdő sötét komorságával tér el amaz
a mi szépséges Cuhavölgyüinktől, melynek ha gyér és satnya is a
lomberdeje, de derűs és barátságos s tarka madársereg vidám
dala tölti be azt.

A Cuha völgyoszorosa nagyjában É—D irányú s benne ka-
nyarog a veszprém—győri vasút. Észak felé haladtunkban a
Keselyűhegy alatt találjuk a völgy kezdetét, majd erdős vidéket
érünk és alagutak és viaduktok változatos képeit csodáljuk. Koch
Antal a völgy további részeit így írja le: „A völgyoszoros mind-
inkább keskenyedik, a hegyek lejtői mind meredekebbek lesz-
nek, utóbb függélyes mészsíklafalakká válnak, melyek bizarr
alakzatokban, hol tornyokként felnyúlva, hol óriási lépcsők gya-
nánt követik a folyó folytonos kanyarulatait. Minél mélyebben
jut a hegyek közé az ámuló utazó, annál nagyszerűbökké válnak
e képek, de annál több fáradsággal jár a szemlélés élvezete.”

A völgy nagy része Esterházy Pál gróf tulajdona és annak
sziklás, festői része véderdő mintegy 126 kat. hold kiterjedésben;
mint ilyen tehát korlátolt használat alatt áll és természetvédelmi
szempontból különösebb intézkedéseket nem igényel.

11. ERDEI FENYVES REZERVÁCIÓ BAKONYSZENT- LÁSZLÓN.

Ez a terület a Bakony északi lábánál fekszik ott, ahol a vad-
regényes Cuhavölgy északi kapuja van és ahol a Bakony sziklás
hegyi világa hirtelenül véget ér.

Egyszerre más világba jutunk: az éles, zord sziklákhöz szo-
kott lábunk belesüpped a zizegő futóhomokba és a derűs lomb-
erdőket felváltja a sötét fenyves.

Az ősi Vinyepusztá közelében 1000 kat. holdnál is nagyobb
kiterjedésben húzódik el ez a fenyőerdő, melynek jelenlegi 100
éven felüli állománya állítólag jelentékeny összegű költség árán
létesített mesterséges telepítés eredménye s melyben egyen-
letes, szép, szálas növésű egyedekből álló sűrű fiatalos és öreg
állományokon kívül festői növésű, girte-görbe, göcsös écsomo-
ros, a földön kúszó és szélesen elterülő példányokat is találunk.

Célszerű volna ezt a részletet, mely Vinyepusztá mellett a

*Öreg erdei fenyves a Bakony északi lábánál futó homokon
(Bakonyszentlászló).*

Földváry Miksa felvétele.

vasút mentén terül el s melynek főállományát 120 éves ilyen eltérbélyesedett koronájú, alacsony törzsű, ágas-bogas erdei fenyők alkotják, legalább 10 kat. hold kiterjedésben védelmi területté kijelölni annál is inkább, mert néhány 200 éves kocsányos tölgy és érdekes növéssű, öreg kislevelű hárs is tarkítja a sötét fenyvest.

Az itt látott erdei fenyők közül az egyik közvetlenül a föld felszíne felett ágazódik el, hol a főtörzs kerülete 242 cm, a legalsó vastag ág 10 m hosszú, csúcsmagasság 12 m. Egy másiknak kerülete 255 cm, csúcsmagassága 15 m.

A homokgödör mellett a földön elterülő kislevelű hárs egyik ágának kerülete 280 cm, a fa magassága 12 m. Ugyanitt egy másik kislevelű hárs tövéből több sarjadék eredt, a főfa kerülete 256 cm, magassága 18 m.

A részlet szélén két kocsányos tölgyfa áll. Az egyiknek mellmagassági kerülete 330 cm, a csúcsmagassága 20 m, a másiknak kerülete 382 cm, magassága 16 m.

Ez a rezervációnak javasolt erdőrész Bakonyszentlászló község határában van s Esterházy Pál gróf tulajdona.

Ki kell térnünk itt arra a vitatott kérdésre, hogy a fenyő őshonos-e a Bakonyban.

Valószínűnek látszik, hogy őshonos lú-, vörös- és jegenyefenyő nincsen a Bakonyhegységben, az erdei fenyő azonban kétségtelenül őshonos, mert erről okleveleink is megemlékeznek, nevezetesen az 1258. évbeli oklevél, melyben szó van a Vinye és Fenyőfő között elterülő fenyveserdőről. Tagányi Károly „Magyar Erdészeti Oklevéltár”-a szerint:

„1258. Dénes szolnoki és bakonyi ispán, a pannonhalmi apátságnak vinnyi jobbágysai és a Churgi falubeli bakonyi erdőővők közti perben kötött peregyezségről szóló bizonyosság levélben mondja, hogy maga helyett a Penkenyő (Penkenw) nemzetségbeli Saul bakonyi (vice) ispánt küldötte ki az ügynek megvizsgálására, aki a szomszédokat s a vidék nemesseit összehívván, azok azt vallották, hogy a vinnyeiek szántóföldje nyugat felől a *fenyőfői* királyi udvarnokokkal s egy *fenyveserdővel* lévén határos, a vinnyeiek azon erdőben mindenkor szabadon legeltethették marháikat és ezt a Churgi falubeli erdőővők, t. i. Benke száznagy, Zunka stb. összes társaikkal, a vénekkel és ifjakkal együtt el is ismerték.

Így állván a dolog, az erdőővők, miután a pannonhalmi apát a perköltségek fedezését magára vállalta, a perről lemondottak azon föltétel alatt, hogy a vinnyeiek ezentúl semmiféle élőfát kiírtani ne merjenek. Mely egyezséget a felek Dénes bakonyi ispán előtt is megismételték.’ (I. kötet 10. lap.)

Fekete-Blattny „Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a magyar állam területén” című művében azt állítja, hogy a Magyar Középhegység csoportjába sorozott Bakony „erdészeti szempontból fontos jellemvonása, hogy fenyőfája nincs”, de másutt elismeri, hogy a dunántúli erdei fenyvesek származásának kipuhatolása szinte lehetetlen.

Botanikusainak újabb kutatásai költségtelenné teszik, hogy a fenyőfői pinetum autochton; őshonosságát bizonyítja az itt előforduló számos Pirola-faj is.

(Folytatjuk.)